

Mörarps kyrka

Lunds stift

Kulturhistorisk karaktäristik och bedömning

Kerstin Börjesson 2015-12-16

Mörarps kyrka

Kroppss församling, Luggude kontrakt, Lunds stift, Möraps socken, Mörarp 17:1, Helsingborgs kommun, Skåne län och landskap

Beskrivning och historik

Kyrkomiljö

Ortsnamnet Mörarp finns skriftligt belagt från 1100-talet som Myruthorp, men platsen har troligen varit bebyggd betydligt tidigare. Goda möjligheter till odling och betesmark har funnits i området. Ett järnåldersgravfält finns strax öster om Mörarp vilket kan tyda på att en etablerad bebyggelse har funnits i området redan vid denna tid. Järnåldern är en period som annars avsatt få spår i Helsingborgsområdet. Under 1600-talet var Mörarp Luggudes härads administrativa centralort med gästgiveri och tingshus. 1875 invigdes järnvägen mellan Hässleholm och Helsingborg och Mörarp utvecklas till ett livligt stationssamhälle. Under 1800-talet ökar uppodlingen i socken och idag omges Mörarp av ett böljande åkerlandskap uppbrutet av mindre trädgångar och trädrader.

Mörarps kyrka ligger mitt i Mörarps samhälle vars bebyggelse är av blandad karaktär. Närmast kyrkan finns äldre gårdsbebyggelse och ett traditionellt sockencentrum med tingshus, gästgivargård och skola. Folkskolan intill kyrkan fungerar numera som församlingshem och en modern skola finns söder om kyrkogården. Den senare bebyggelsen består stations- och egnahemsbebyggelse från sekelskiftet 1900 och senare småhusområden.

Kyrkobyggnad

Mörarps kyrka är en relativt liten kyrka och består av västtorn, långhus, kor och absid samt ett gravkor vid långhusets norra sida. Långhuset och koret med absiden uppfördes under romansk tid troligtvis på 1100-talet. En viss tidskillnad kan finnas mellan kor och absid vars murverk förefaller olika och inte är murade i förband. Upphovsmannen till kyrkans dopfunt av sandsten, den så kallade *Mörarpsmästaren*, har föreslagits som kyrkans byggmästare. Utifrån stilhistoriska jämförelser tros Mörarpsmästaren ha varit verksam kring 1100-talets mitt. Under 1300-talet uppfördes ett högmedeltida kryssribbvalv i koret. Kring 1432, daterat efter en inskrift i valven, slogs två valvtravéer stjärnvalv i långhuset. Vid okänd tidpunkt, möjligen i samband med långhusets västutvidgning, byggdes också vapenhus utanför nord- och sydportalerna.

Med en yta på 64 meter var den romanska kyrkan i Mörarp den minsta i Luggude härad. Omkring 1400-talets mitt, efter tillkomsten av stjärnvalven, revs långhusets västmur och långhuset byggdes ut mot väster. Valv slogs också i denna del. Efter västförlängningen uppfördes tornet, vilket brukar dateras till 1600-talet. Tornet var när det uppfördes lägre med ljudöppningar åt väster, norr och söder i form av stickbågiga muröppningar med rödmålade tegelomfattningar. Dessa var belägna nedanför dagens ljudöppningar. Ingång till klockvåningen

Kyrkans absid och västtorn.

var till en början via en numera igensatt öppning ca 2,8 m upp på tornets norra sida. Den högt belägna dörröppningen nåddes från en utvändig trätrappa eller ett murat trapphus. Tornets bottenvåning var tidigare valvslagen men någon datering av tornvalvet finns inte.

Under 1748 såldes det norra vapenhuset till släkten Rosensparre som tog detta i bruk som gravkor. Kyrkans inredning tillkom till stora delar under 16–1700-talen. År 1748 flyttades altare och altaruppsats från östra väggen i absiden fram till tribunbågen. Predikstolen flyttades till långhusets södra sida. Före 1769 stod predikstolen i mittgången framför triumfbågen och tycks ha haft formen av en läktarpredikstol. I samband med flytten stympades läktarpanelen men återanvändes delvis i en ny läktarbarriär vid långhusets norra sida. Läktaren och predikstolen dekorerades med målningar av Johan Luthman från Helsingborg 1783.

Efter flera år av förfall genomgick kyrkan en renovering år 1835. Tornet höjdes och försågs med lanternintak, blytäckning på kyrkans alla delar ersattes med koppartak, den utvändiga torntrappan och södra vapenhuset revs samt sydportalen sattes igen. Ny huvudingång gjordes i tornets västra sida och i absiden togs en dörröppning upp. Till tornets övre våningar gjordes en ny invändig trappuppgång från tornet efter att tornvalvet rivits. En ny läktare byggdes i kyrkans västra del.

Under 1871 genomgick kyrkan en ”gotisering” då nya bänkar, och troligen ny predikstolstrappa, anskaffades och kyrkans inredning målades om i ekfärg. Nya fönsteröppningar till kyrkan togs upp 1876. År 1885 renoverades kyrkan efter ritningar av Mauritz Frohm och exteriören gavs en mer gotisk och enhetlig karaktär. Tornets lanternin revs

Kyrkan sedd från nordost. Norra vapenhuset utgör gravkor.

och tornet förhöjdes samt byggdes om med en högre mittvåning med gavlar åt öster och väster samt lägre gavelpartier mot söder och norr. Samtliga gavlar på kyrkan gjordes om till trappgavlar. Invändigt vidgades tornbågen.

Under 1931 utfördes en inre och yttre renovering under ledning av arkitekt Oscar Persson. Fönstren gjordes om till rundbågiga öppningar och invändigt lades golven om samt tornets bottenvåning inreddes till vapenhus. Kalkmålningar togs fram i valven och kyrkorummet rensades från nygotiska inslag. Ny bänkinredning, altarring och predikstolstrappa utfördes i klassicerande stil för att harmoniera med altaruppsats, läktarbarriär och predikstol. Läktarbarriärens målningar togs också fram och kompletterades av konservator Alfred Nilsson. Under 1954 erhöll tornet sitt nuvarande utseende efter ritningar av Oscar Persson. De nygotiska torngavlarna revs och tornets övre del gjordes om med nya trappgavlar och ljudöppningar. År 1969 putsades kyrkan om och romanska sandsstensdetaljer frilades i fasaderna. En ny putsrenovering genomförde 1981 varvid murverksdokumentation utfördes av Skånes Hembygdsförbund genom arkeolog Karna Jönsson.

Exteriör och stomme

Den romanska kyrkans murverk består av en skalmur med sandsten ytterst och gråsten i den inre skalmuren. Det utvändiga sandstensmurverket är lagt i jämna skift med smala fogar. Sandstenen har uppgetts som både helsingborgssandsten (nordvästskånsk) och en gråare typ av sandsten som är mer lik den gotländska sandstenen. De senare delarna, västförlängningen,

tornet och vapenhuset är uppförda av gråsten med inblandning av återanvänd sandsten från rivna romanska delar.

Samtliga fasader är spritputsade och vitmålade med en del oputsade detaljer av sandsten. På långhuset, kor och absid finns en sockel av fint huggen och profilerad sandsten. Sockel saknas på långhusets västförlängda del och på tornet. En gesims, dvs. ett listverk, av sandsten finns bevarat på långhusets östra del och även den västra delen, med något annorlunda utseende. Ovanpå sandstengesimsen finns ett senare listverk som sträcker sig över hela långhuset och koret. Absidens listverk består av en sekundärt tillkommen rundbågsfris. Samtliga byggnadsdelar avslutas upptill med trappstegsgavlar av tegel. Tornets gavlar är vända mot öster och väster.

Tre romanska fönsteröppningar med rundbågig form finns bevarade fasaderna. På vardera sidan av långhuset finns ett högt sittande fönster och i absiden finns en fönsteröppning mot öster. De romanska portalöppningarna är inte synliga utvändigt men finns delvis bevarade. Både syd- och nordportalen är igensatta och den övre delen av sydportalen är förstörd av en senare fönsteröppning. Sydportalen har varit bredare än nordportalen. Portalöppningarnas omfattningar är synliga inifrån långhuset. Kyrkans senare fönsteröppningar har rundbågig form med fönsterbågar av järn och spröjsade fönsterglas. Huvudentré till kyrkan är genom västportalen i tornet som består av en rakt avslutad fyllningsdörr av ek inom en rundbågsformad nisch. I tympanonfältet över dörren, troligtvis av sten, finns ett konsekrationsskors i relief. Absiddörren är rundbågsformad och täckt av rombiskt lagd brädpanel av ek. Ytterporten till gravkoret i det norra vapenhuset har stickbågig form och är kopparklädd med fiskfjällsmönstring. Tornet har dubbla rundbågiga ljudöppningar i varje vädersträck. Ljudluckorna består av träluckor täckta med brunmålade paneler. En äldre dörröppning till tornets övre våningar är synlig i tornets norra fasad. Öppningen har en stickbågig form med tegelmurad omfattning och en trälucka/dörr täckt med brunmålade paneler.

Taken över kyrkans alla delar består av sadeltak av skivtäckt med kopparplåt. Taken som har en flack vinkel hade före 1835 års takrenovering en mer spetsig form.

Interiör

Tornets bottenvåning upptas av orgelläktaren och utrymmet under läktaren utgör vapenhuset. Vapenhuset är avskilt från kyrkorummet med en pardörr i tornbågens nedre del. I vapenhuset finns uppgång till tornets övre våningar och orgelläktaren. Läktaren sträcker sig ungefär halvvägs in i långhusets västra travé genom tornbågen som i läktarvåningen är öppen mellan torn och långhuset. Orgelverket står i tornet med fasaden alldeles innanför tornbågen. Den främre delen av läktaren, mot öster, bärs upp av fyra grönmarmorade pelare. Pelarnas kapital har en säregen uppbyggnad i form av tre tandade ringar. Läktarbarriären består av ett grågrönt ramverk av trä med spegelfyllningar mellan vit och gulmarmorade pilastrar. Spegelarna är målade med motiv av evangelisterna, Moses, Johannes döparen och Jesus.

Kyrkorummet utgörs av långhusets tre travéer och koret. Mittgången i långhuset och golvet i vapenhuset är lagt med murtegel i mönsterläggning. Väggarna är putsade och vitmålade. Kyrkorummet upptas av en bänkinredning i två bänkkvarter som når ända fram till triumfbågen på södra sidan med predikstolen i det sydöstra hörnet. På norra sidan är ett par bänkrader borttagna för att ge plats för piano. Vid norra och södra långhussidorna i mittersta valvtravén är sandstensomfattningarna till syd- och nordportalen synliga. Alldeles väster om nordportalen finns en murrest från en tegeltrappa vilken revs när långhusets västförlängning tillkom. Trappans funktion är okänd men kan kanske ha lett upp till någon form av läktare eller till en vindsvåning.

Långhuset är indelat i tre valvtravéer. Den västra valvtravén i kyrkans västförlängda del består av ett kryssvalv som utgår från sidomurarna utan pilastrar. I sydvästra valvkappan syns en lucka som tidigare utgjort uppgång till långhusvinden. Valvet har en enkel dekorationsmålning i grått och rött längs valvribborna. En motivmålning finns också bevarad i en av valvkapporna i form av Jesus på korset. Målningen har jämförts med kalkmålningar i Brunnby och Strövelstorp vilka dateras till 1450-1500. De två östra valvtravéerna utgörs av stjärnvalv uppbyggda med kraftiga valvpelare med åttkantig planform och kragband med hålkälsprofil. De smäckra valvribborna bildar en åttauddig stjärnform i valvkappornas krön. Valvribborna är målade i geometriska mönster, växelvis i rött och grått och valvpelarna är målade i grå kvaderstensdekor med röda fogar. I valvkapporna finns en enkel dekor i form av bladslingor. Valvens dekormålning har gett namn åt en grupp kyrkomålare, Mörarpsgruppen, som har likartat målningsprogram. I ett par av valvkapporna finns också ett textband och en målning med en blomma i en vas, kanske en symbol för livets träd. Intill triumfbågen finns en inskrift vilken har tolkats som året 1432 och namnet Johannes Bennikini, församlingens präst.

En hög rundbågig triumfbåge skiljer långhuset från koret. Vederlaget till triumfbågen är profilerat och sannolikt av sandsten liksom triumfbågen i sin helhet. Sandstenen är synlig i triumfbågens vulstformade profil mot väster som är frilagd från puts. På triumfbågens västra sida mot långhuset hänger ett triumfkrucifix. Korgolvet är lagt med kalkstensplattor och beläget ett par steg över långhusets golvnivå. Koret täcks av ett kryssvalv med kraftiga valvribbor och gördelbågar på tresprångiga valvpelare. Valvet har en mycket enkel dekor i form av en rödmålning av valvbågarnas spetsar och ribbornas kryss. Vid valvets östra gördelbåge syns siffrorna 151[...]. Ett hål i en av valvkapporna kan ha använts vid ringningen i en primklocka.

Dopfunten står i korets nordvästra hörn. Altaret och altaruppsatsen står framför triumfbågen med altarringen framför. På ömse sidor om altaret finns ett korskrank som delar av absiden från koret. Korskranket består av ett par spegeldörrar med glasfönster och ett genombrutet akantusbladverk i valvbågen. Absiden täcks av ett hjälmvalv med rikt profilerade vederlag, möjligen av sandsten, som påminner om triumfbågens vederlag. I hjälmvalvet finns

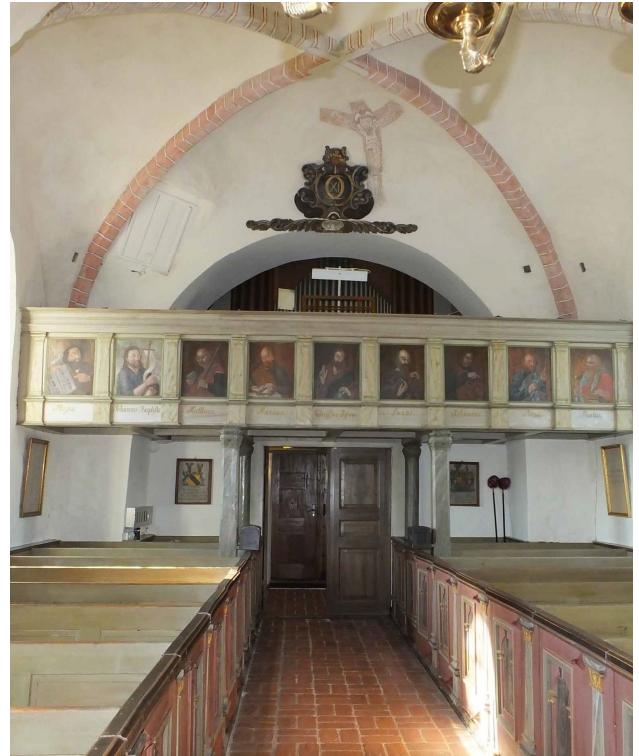

Stjärnvalv i långhusets östra valvtravé sett mot triumfbågen.

kalkmålningar föreställande ytterstadomen vilken grovt dateras till efterreformatorisk tid 1500-1600-tal. Under den romanska fönsteröppningen mot öster finns en muröppning täckt med en lucka, en piscina där nattvardsvinet kunde hållas ut i vigd jord. I norra och södra mursidorna intill tribunbågen finns ett par sakramentsnischer.

Tornets övre våningar nås från trappan i vapenhuset. Ovanför orgelläktaren finns ett lågt våningsplan där den äldre ingångsdörren till tornet är synlig i norra mursidan. I östra mursidan finns en ingångsdörr till långhusvinden. Tredje tornvåningen utgör klockvåning med klockbock av ek och däröver finns tornvinden. Kyrkans taklag är utfört av fur. En primär öppning murad av sandsten finns mellan kor- och absidvind. Öppningarna mellan kor- och långhusvind liksom mellan långhusvind och tornets andra våning verkar vara sekundära murupptagningar. På långhusvinden är också kyrkans romanska fönsteröppningar synliga.

Gravkoret är helt stängt mot kyrkan med enda ingång från norra sidan. Gravkoret har golv av tegel och innertak av spontade brädor. Väggarna är putsade och vitmålade med ett par små runda fönsteröppningar mot öster och väster. I gravkoret finns tre stora stensarkofager och mindre kistor står uppställda på en hög murbänk vid gravkorets södra sida.

Koret sett från väster och orgelläktaren från öster.

Inredning och inventarier

Altare

Murat altare från 1931 klätt med slipad och polerad kalksten. Eventuellt ingår delar av ett murat altare från 1776 i altaret.

Altaruppsats

Altaruppsats från 1634 utförd av snidad ek i senrenässansstil. Uppsatsen består nederst av en predella med inskriftsfält och en målad framställning av en kalk. Över predellan är en central pannå föreställande Kristus på korset, flankerad av kolonner som bär upp en tympanondel med en mindre pannå, föreställande korslammet, omgivet av rik utsmyckat träsnideri. Altaruppsatsen flyttades till sin nuvarande plats 1768 då den berövades sitt vingparti och kompletterades med rankverk av snidat trä och dörrar på ömse sidor. De målade pannåerna utfördes av Johan Luthman 1783.

Altarring

Altarring med rund planform, svarvade och gråmarmorade balusterdockor med brun överliggare/handfall och knäfall av grått tyg.

Dopfun

Dopfunten utförd av den så kallade Mörarpsmästaren omkring 1100-talets mitt kanske redan 1140. Dopfunten är fyrsidig med rund urholkning och uttömningshål. Sidorna indelas med två

arkadbågar och mittpelare på tre sidor samt kolonner i hörnen. En sida delas in med tre arkadbågar och har motiv av den tronande Kristus mellan Maria och Petrus. Funtens fot är likaledes firsidig med rikt profilerad sockel. Dopfunten tillhör de äldsta i kontraktet och kan jämföras med dopfunten i Kropps kyrka som också är firsidig och figurprydd.

Predikstol

Predikstol från 1620 av snidat och bemålat trä i rött grönt, vitt och guld. Korgen är tresidig med framställningar av evangelisterna och Christian IV:s namnskiffer infattade i rundbågar. Sidorna delas in med karyatider och hermer. Till predikstolen hör en snidad och bemålad baldakin i ek med fyra sidor med snidade volutprydda gavlar, draperier och nedhängande pinjekottar. Under baldakinen hänger en sol som tillverkades för altaruppsatsen 1768.

Bänkinredning

Sluten bänkinredning från 1931. Bänkarnas insidor är målade i grågrönt och gavlarnas utsidor i rött med gråmarmorerade pilastrar och förgyllda akantuskapitel. Två herrskapsbänkar med Lagerbringska och von Schwerinska vapnen finns.

Orgel

Kyrkans nuvarande orgel byggdes år 1938 av Th. Frobenius, Köpenhamn. Orgeln har rörpneumatiskt system med tjugo stämmor fördelade på två manualer och pedal. Tre stämmor är bevarade från kyrkans föregående orgel byggd år 1895 av Åkerman & Lund, Stockholm. Fasaden är från 1938 med ljudande pipor.

Kyrkklockor

Den stora klockan är från medeltiden och göts om år 1845. Lillklockan göts år 1612.

Övrigt

Triumfkrucifix av skulpterat trä från 1400-talets andra hälft. Krucifixet är utfört i gotisk stil och tillhör stilhistoriskt skulpturverkstäder verksamma i Helsingborg, Lund eller Landskrona. Krucifixet har kompletterats med senare kors.

Kyrkan har två altarljusstakar av malm från 1500-talet och två ljuskronor av malm från 1600-talet respektive 1731.

I långhuset finns armaturer från 1931 ritad av arkitekten Oscar Persson. Dessa är monterade på valvpelarna.

Ett par värjor från 1600 respektive 1700-talet hänger över nordportalen i långhuset.

Ett Carl XI:s vapen från 1689 av snidat trä hänger över tornbågen i långhuset.

Kyrkogård

Kyrkan ligger på en stor kyrkogård vilken utvidgades mot söder omkring 1871. Kyrkogården omges av murar från 1968 av putsad betong i söder, öster och väster samt en häck längs norra sidan. Ingångar till kyrkogården finns i väster, öster och söder. Innanför kyrkogårdens begränsningar på östra och södra sidorna finns en trädkrans. En bred grusgång leder fram till kyrkan från söder kantad av höga formklippta tujaträd. Gången planlades 1871. Övriga gångar är breda och singeltäckta medan gångstråk i stort sett saknas på norra sidan som är grästäckt och har få bevarade gravvårdar. Även övriga delar av kyrkogården har stora grästäckta ytor med enstaka bevarade grusgravplatser. Mycket få begränsningshäckar finns kring gravplatserna. En hel del höga barrträd och formklippta barrträd finns på kyrkogården som har sparsamt med planteringar. I kyrkogårdens sydöstra hörn finns en minneslund i form av en rund plantering. Omkring 1968 utvidgades kyrkogården mot väster. Denna del ligger utanför den äldsta kyrkogårdens västra mursträckning. På nya kyrkogårdsdelen finns ett område för askgravplatser. Askgravplatserna är grästäckta och området omges av höga barrträd av tuja eller cypress.

Byggnader på kyrkogården

I gamla kyrkogårdens nordvästra hörn finns ett gravkapell från 1920-talet, med murade tinnar och blinderingar samt ett tandsnittslistverk vid långsidorna. Fasaderna är putsade och vitmålade och en spetsbågig port finns mot söder. Taket är ett sadeltak täckt med tegel.

Karaktärisering

Mörarp är utpekad som särskilt värdefull kulturmiljö av Länsstyrelsen i Skåne. Mörarps samhälle består av en varierad bebyggelse från olika tidsperioder och kyrkan och kyrkogården är en del av dess välbevarade sockencentrum. Den stora kyrkogården har utvidgats till sin nuvarande storlek i flera omgångar. De höga barrträden och grästäckta ytorna ger kyrkogården en viss parkkaraktär. Kyrkans medeltida utsträckning är bevarad men tillägg i form av senare muröppningar, listverk, trappgavlar och tornets ombyggnad är stora förändringar till exteriören. De synliga sandstensdetaljerna är viktiga för förståelsen av kyrkans byggnadshistoria och ger exteriören dess autenticitet. Sandstensdetaljerna är mycket välarbetade med rikt profilerade listverk och socklar vilket skiljer ut kyrkan från många andra romanska kyrkobyggnader. Kyrkans dopfunt har också mycket hög kvalitet och har getts en tidig relativ datering. Dopfuntens stenhuggare har angetts som en möjlig byggmästare men viktigare i sammanhanget är den kronologi som dopfuntens tidiga datering medger. Mörarps kyrka kan vara en av de äldsta i kontraktet vilket kanske kan förklaras av att det funnits en väletablerad bebyggelse på platsen.

Kyrkans västförlängning sker redan under medeltiden, vilket är vanligt i Luggude kontrakt, och därefter tillkommer ett västtorn under sen medeltid eller kanske först på 1600-talet. Västtornets sena datering har lett till spekulationer om västförlängningen i själva verket kan ha varit ett tidigt västtorn men det finns inget som bekräftar en sådan teori. Tillbyggnad i form av vapenhus tillhör också det gängse byggnadshistoriska mönstret i området men det är ovanligt

att vapenhuset ännu står kvar liksom en ursprunglig portalöppning. I Mörarps fall var det funktionen som gravkor som räddade vapenhuset från att rivas. Kyrkans interiör har flera unika detaljer såsom de bevarade medeltida valven med kalkmålningar och inskriptioner från 1400-talets första hälft till 1500-talet eller möjligen 1600-talet. Stjärnvalven är relativt ovanliga och har stor betydelse för kyrkans karaktär. De kan jämföras med stjärnvalven i Brunby, i synnerhet korvalvet som har stora likheter med Mörarps stjärnvalv och anses ha målats mellan 1475 till tidigt 1500-tal. Under 1600-talet hade kyrkan en läktarpredikstol i likhet med Kropps kyrka som ännu har kvar predikstolen på ursprunglig plats. Predikstolen och delar av läktaren i Mörap är ännu bevarade vilket utgör viktiga delar av kyrkans mycket välbevarade inredning framför allt från 1600-talet och 1800-talets första hälft. I koret finns korskranket kvar vilket annars vanligen revs ut under 1800-talets slut och tidigt 1900-tal. Den nygotiska inredningen från 1800-talets mitt har däremot rivits ut vilket var en vanlig reaktion på nystilsepoken kring 1900-talets första hälft. Samma reaktion mötte tornets övre del i nygotik som genomgick tre ombyggnader under loppet av 100 år. Utöver den fasta inredningen bidrar också triumfkrucifixet till kyrkans medeltida karaktär.

Rekommendationer

- I kyrkans fasader utgör sandstensdetaljerna värdefulla delar av kyrkans byggnadshistoria som bör bevaras.
- Invändigt är valven mycket värdefulla för förståelsen av kyrkans byggnadshistoria och upplevelsen av kyrkorummet.
- Kyrkan har en mycket välbevarad inredning där alla delar skapar en värdefull byggnadshistorisk helhet och karaktär som är unik för Mörarps kyrka. Denna helhet är mycket känslig för förändringar och tillägg bör därför göras restriktivt och mycket varsamt.

Skydd

Kyrkor och kyrkogårdar tillkomna före 1940 skyddas som kyrkligt kulturminne, enligt Kulturmiljölagen 4 kap. Kyrkogården ligger inom registrerad fornlämning 32, Mörarps socken som utgör gammal bytomt och skyddas enligt 2 kap. kulturmiljölagen.

Källor

Byggnadsarkeologisk undersökning Mörarps kyrka, Karna Jönsson, Landsantikvarien i Malmöhus län.

Kyrkor och herravälde, från kristnade till sockenbildning i Skåne, Mats Anglert 1995.

Landsbygden, Helsingborgs historia Del VIII:1, Red. Anna Christina Ulfsparre m.fl. 2010.

Skåne, Landskapets kyrkor, Red. Markus Dahlberg, Riksantikvarieämbetet, 2015.

Sockenkyrkorna – kulturarv och bebyggelsehistoria, Markus Dahlberg, Kristina Franzén, Riksantikvarieämbetet, 2008.

Vård- och underhållsplan för Mörarps kyrka, It-ark arkitekter AB, 2004.

Övriga uppgifter

Inventeringsdatum: 2014-03-20

Fältinventering: Kerstin Börjesson

Kulturhistorisk karakteristik och bedömning: Författare, efter samråd med referensgrupp utsedd av Lunds stift

Rapportsammanställning och foto: Kerstin Börjesson, Regionmuseet Kristianstad

Granskning: Linn Ljunggren, Regionmuseet Kristianstad.

Färdigställd: 2015-12-07

